

សេចក្តីព្រាង

សេចក្តីប្រកាសអាស៊ាន ស្តីពី សិទ្ធិបរិស្ថាន

សេចក្តីព្រាង គិតត្រឹមថ្ងៃទី៧ ខែមីនា ឆ្នាំ២០២៤

យើងទាំងអស់គ្នា ជាអង្គការអន្តរជាតិសម្រាប់សហប្រជាជាតិអាស៊ីអាគ្នេយ៍ (ហៅថា “អាស៊ាន”) ដែលមានរួមមាន ព្រុយណេដារូសាឡេម, ព្រះរាជាណាចក្រកម្ពុជា, សាធារណរដ្ឋឥណ្ឌូណេស៊ី, សាធារណរដ្ឋប្រជាធិបតេយ្យប្រជាមានិតឡាវ, ម៉ាឡេស៊ី, សហភាពមីយ៉ាន់ម៉ា, សាធារណរដ្ឋហ្វីលីពីន, សាធារណរដ្ឋសិង្ហបុរី, ព្រះរាជាណាចក្រថៃឡង់ដ៍ និងសាធារណរដ្ឋសង្គមនិយមវៀតណាម។

បញ្ជាក់អះអាងឡើងវិញអំពីធម្មនុញ្ញអាស៊ានឆ្នាំ២០០៧ ដែលបង្ហាញផ្លូវដោយមាត្រា១ និងមាត្រា២, សេចក្តីប្រកាសអាស៊ានស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស ឆ្នាំ២០១២ ជាពិសេស មាត្រា២៨, សេចក្តីប្រកាសសហគោលការណ៍ស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស ឆ្នាំ១៩៤៨, និងកតិកាសញ្ញាអន្តរជាតិភាពស្មើគ្នាស្តីពីសិទ្ធិមនុស្ស និងឧបករណ៍សិទ្ធិមនុស្សជាប់ទាក់ទងផ្សេងទៀត ដែលរដ្ឋសមាជិកអាស៊ាន ជាដាច់ខាត ជាពិសេស អនុសញ្ញាស្តីពីការលុបបំបាត់រាល់ទម្រង់នៃការរើសអើងប្រឆាំងស្ត្រី ឆ្នាំ១៩៧៩, អនុសញ្ញាស្តីពីសិទ្ធិកុមារ ឆ្នាំ១៩៨៩, អនុសញ្ញាស្តីពីសិទ្ធិជនមានពិការភាពឆ្នាំ២០០៦ និងសេចក្តីប្រកាសស្តីពីសិទ្ធិជនជាតិដើមភាគតិច ឆ្នាំ២០០៧។

ស្វាគមន៍ការអនុម័តសេចក្តីសម្រេចរបស់ក្រុមប្រឹក្សាសិទ្ធិមនុស្ស ៤៨/១៣ និងសេចក្តីសម្រេចរបស់មហាសន្និបាត ៧៦/៣០០ ដែលទទួលស្គាល់សិទ្ធិមនុស្សក្នុងការទទួលបានបរិស្ថានស្អាត មានសុខភាព និងមាននិរន្តរភាព។

រំលឹកឡើងវិញ ចំពោះសេចក្តីប្រកាសនៃសន្និសីទអង្គការសហប្រជាជាតិស្តីពីបរិស្ថានមនុស្ស ឆ្នាំ១៩៧២, សេចក្តីប្រកាសទីក្រុងវីយ៉ែនស្តីពីបរិស្ថាននិងការអភិវឌ្ឍ ឆ្នាំ១៩៩២, ជាពិសេសគោលការណ៍ ១០, កិច្ចព្រមព្រៀងទីក្រុងប៉ារីស ឆ្នាំ២០១៥ ដែលអនុម័តដោយភាគីអនុសញ្ញាក្របខ័ណ្ឌអង្គការសហប្រជាជាតិស្តីពីការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ ដែលទទួលស្គាល់ថា ភាគីទាំងឡាយគួរគោរព លើកកម្ពស់ និងពិចារណាកាតព្វកិច្ចរបស់ខ្លួនចំពោះសិទ្ធិមនុស្សនៅពេលចាត់វិធានការដោះស្រាយការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ, និង ក្របខណ្ឌដីវៈចម្រុះសាកលគុណមីង-ម៉ុងត្រេអាល់ ឆ្នាំ២០២២ ដែលអនុម័តដោយភាគីនៃអនុសញ្ញាអង្គការសហប្រជាជាតិស្តីពីចម្រុះភាពដីវៈសាស្ត្រ ដែលទទួលស្គាល់សិទ្ធិមនុស្សក្នុងការទទួលបានបរិស្ថានស្អាត មានសុខភាព និងមាននិរន្តរភាព។

រំលឹកឡើងវិញផងដែរចំពោះការប្តេជ្ញាចិត្តដែលបានធ្វើឡើងនៅក្នុងសេចក្តីថ្លែងការណ៍រួម ឆ្នាំ២០១៩ ស្តីពីការបញ្ជាក់អះអាងឡើងវិញលើការប្តេជ្ញាចិត្តក្នុងការជំរុញសិទ្ធិរបស់កុមារនៅអាស៊ាន, និងផែនការរបស់អាស៊ានក្នុងការជំរុញការបញ្ជូនសិទ្ធិជនមានពិការភាពឆ្នាំ២០២៥, កិច្ចព្រមព្រៀងអាស៊ានឆ្នាំ២០០២ ស្តីពីការបំពុលអំពូ

ឆ្លងដែន, ក្របខ័ណ្ឌសេដ្ឋកិច្ចពាណិជ្ជកម្មរបស់អាស៊ាន ឆ្នាំ២០២៣, និង កិច្ចព្រមព្រៀងឆ្នាំ២០០៥ ស្តីពីការបង្កើត មជ្ឈមណ្ឌលអាស៊ានសម្រាប់ជីវៈចម្រុះ ក្នុងចំណោមកិច្ចព្រមព្រៀងផ្សេងទៀត ដែលគាំទ្រដល់ការលើកកម្ពស់និង ការការពារសិទ្ធិទាំងនោះ។

រំព្រកឡើងវិញបន្ថែមទៀតទៅលើសេចក្តីប្រកាសទីក្រុងវីយែននិងកម្មវិធីសកម្មភាពឆ្នាំ១៩៩៣ ដែលបញ្ជាក់ អះអាងថា រាល់សិទ្ធិមនុស្សទាំងអស់មានលក្ខណៈសាកលភាព, មិនអាចបែងចែកដាច់ពីគ្នាបាន, មានភាពពឹងផ្អែក គ្នាទៅវិញទៅមក និងមានទំនាក់ទំនងគ្នាទៅវិញទៅមក ខណៈដែលមានការទទួលស្គាល់ថា ការខូចខាតបរិស្ថានជះ ឥទ្ធិពលដោយអសមាមាត្រទៅលើស្ត្រីនិងក្មេងស្រី និងបណ្តុំប្រជាជនដែលកំពុងស្ថិតក្នុងស្ថានភាពងាយរងគ្រោះ ស្រាប់ រួមទាំងកុមារនិងយុវជន, មនុស្សវ័យចំណាស់ និងជនមានពិការភាព ក្នុងចំណោមក្រុមជនដទៃទៀត។

កត់សម្គាល់អំពីចំណងទំនាក់ទំនងរវាងសិទ្ធិក្នុងការទទួលបានបរិស្ថានមានសុវត្ថិភាព ស្អាត មានសុខភាព និងមាននិរន្តរភាព, សន្តិភាពនិងសន្តិសុខក្នុងតំបន់, និងការអភិវឌ្ឍប្រកបដោយនិរន្តរភាព ព្រមទាំងកត់សម្គាល់ បន្ថែមទៀតថា ការលើកកម្ពស់និងការការពារឲ្យកាន់តែមានប្រសិទ្ធភាពទៅលើសិទ្ធិក្នុងការទទួលបានបរិស្ថានមាន សុវត្ថិភាព ស្អាត មានសុខភាព និងមាននិរន្តរភាព តម្រូវឲ្យមានការអនុវត្តពេញលេញលើកិច្ចព្រមព្រៀងបរិស្ថានពហុ ភាគី ដែលរដ្ឋសមាជិកអាស៊ាន ជាភាគី, ការគោរពអនុលោមតាមគោលការណ៍ច្បាប់បរិស្ថានអន្តរជាតិ, ការលើកទឹក ចិត្តឲ្យមានកិច្ចសហប្រតិបត្តិការឆ្លងវិស័យនិងឆ្លងសសរស្តម្ភ ព្រមទាំងការចូលរួមរបស់ប្រជាជនទាំងអស់នៅក្នុង តំបន់អាស៊ាន។

មានការជឿជាក់ថា សេចក្តីប្រកាសនេះ នឹងពង្រឹងក្របខ័ណ្ឌសិទ្ធិមនុស្សនៅក្នុងតំបន់ និងលើកកម្ពស់ការ អភិវឌ្ឍប្រកបដោយនិរន្តរភាព នៅក្នុងសហគមន៍អាស៊ាន។

ហេតុដូច្នេះ សូមធ្វើសេចក្តីប្រកាសដូចខាងក្រោម៖

វត្ថុបំណង

១. វត្ថុបំណងនៃសេចក្តីប្រកាសនេះ គឺដើម្បីជំរុញនិងអនុវត្តសិទ្ធិក្នុងការទទួលបានបរិស្ថានមានសុវត្ថិភាព ស្អាត មាន សុខភាពនិងមាននិរន្តរភាព ដើម្បីដោះស្រាយបញ្ហាដែលទាក់ទងនឹងសិទ្ធិបរិស្ថាន តាមរយៈ៖

- (១) ការគោរព, ការការពារ, ការលើកកម្ពស់ និងការបំពេញសិទ្ធិក្នុងការទទួលបានបរិស្ថានមានសុវត្ថិភាព ស្អាត មានសុខភាពនិងមាននិរន្តរភាព។
- (២) ការការពារ, ការអភិរក្ស និងការស្តារបរិស្ថានសម្រាប់ជំនាន់បច្ចុប្បន្ននិងជំនាន់អនាគត។
- (៣) លើកកម្ពស់ការអនុវត្តពេញលេញនិងប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាព ចំពោះសិទ្ធិក្នុងការទទួលបានព័ត៌មានបរិស្ថាន, ការចូលរួមជាសាធារណៈនៅក្នុងការធ្វើសេចក្តីសម្រេចទាក់ទងនឹងបរិស្ថាន, ព្រមទាំង ការទទួលបានយុត្តិធម៌ដោយ

ផ្អែកទៅលើនីតិវិធី និងដំណោះស្រាយប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាពនៅក្នុងបញ្ហាបរិស្ថានសម្រាប់មនុស្សគ្រប់រូប ជាពិសេសក្រុមដែលស្ថិតនៅក្នុងស្ថានភាពងាយរងគ្រោះ។

(៤) ផ្តល់នូវបរិយាកាសអំណោយផលមួយសម្រាប់ប្រើប្រាស់សិទ្ធិក្នុងការទទួលបានបរិស្ថានមានសុវត្ថិភាព ស្អាត មានសុខភាពនិងមាននិរន្តរភាព, និង

(៥) ការការពារនិងការគាំទ្រ ដល់ជនដែលលើកកម្ពស់ និងខ្លះខ្លះ ដើម្បីសិទ្ធិបរិស្ថាន។

ក្រារបង្កើតរបស់អ្នកពិនិត្យ ជំនួសខ្លឹមសារខាងលើ

១. ការគោរព, ការការពារ, ការលើកកម្ពស់ និងការបំពេញសិទ្ធិក្នុងការទទួលបានបរិស្ថានមានសុវត្ថិភាព ស្អាត មានសុខភាព និងមាននិរន្តរភាព តម្រូវឲ្យមានការអភិរក្សនិងការស្តារបរិស្ថានសម្រាប់ជំនាន់បច្ចុប្បន្ន និងជំនាន់អនាគត, បរិយាកាសអំណោយផលសម្រាប់ការប្រើប្រាស់សិទ្ធិទាំងនោះ តាមរយៈការទទួលបានព័ត៌មានបរិស្ថាន, ការចូលរួមជាសាធារណៈនៅក្នុងការធ្វើសេចក្តីសម្រេចទាក់ទងនឹងបរិស្ថាន, ព្រមទាំងការទទួលបានយុត្តិធម៌ដោយផ្អែកទៅលើនីតិវិធី និងដំណោះស្រាយប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាពនៅក្នុងបញ្ហាបរិស្ថាន សម្រាប់មនុស្សគ្រប់រូប ជាពិសេសក្រុមដែលស្ថិតនៅក្នុងស្ថានភាពងាយរងគ្រោះ។ សិទ្ធិទទួលបានបរិស្ថានមានសុវត្ថិភាព ស្អាត មានសុខភាព និងមាននិរន្តរភាព ក៏ត្រូវអនុញ្ញាតឲ្យកើតមាន តាមរយៈការការពារនិងការគាំទ្រ ដល់ជនដែលលើកកម្ពស់ និងខ្លះខ្លះ ដើម្បីសិទ្ធិបរិស្ថានដែរ។

បទប្បញ្ញត្តិទូទៅ

២. បុគ្គលគ្រប់រូបមានសិទ្ធិទទួលបានបរិស្ថានមានសុវត្ថិភាព ស្អាត មានសុខភាព និងមាននិរន្តរភាព ដែលរួមបញ្ចូលទាំង ខ្យល់ស្អាត, អាកាសធាតុមានសុវត្ថិភាពនិងមានស្ថិរភាព, ប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ីនិងជីវៈចម្រុះមានសុខភាព, ទឹកមានសុវត្ថិភាពនិងមានបរិមាណគ្រប់គ្រាន់ និងអនាម័យសមរម្យ, អាហារមានសុខភាពនិងផលិតឡើងដោយនិរន្តរភាព, ព្រមទាំងបរិស្ថានគ្មានជាតិពុល។

៣. បុគ្គលគ្រប់រូបមានសិទ្ធិការពារបរិស្ថាន, រួមចំណែកដល់ការការពារនិងការកែលម្អ, ទប់ស្កាត់ការបំពុល, ប្រឆាំងការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ, លើកកម្ពស់ជីវៈចម្រុះ និងទប់ស្កាត់ការបំផ្លាញបរិស្ថាន។

៤. សេចក្តីប្រកាសនេះ គួរអនុវត្តស្របជាមួយនឹងស្តង់ដារអន្តរជាតិនិងស្តង់ដារអាស៊ាន, កាលៈទេសៈជាតិនិងច្បាប់ក្នុងប្រទេស, ព្រមទាំង តាមរយៈការអនុម័តវិធានការចាំបាច់ផ្លូវច្បាប់, និយតកម្ម, រដ្ឋបាល និងវិធានការផ្សេងទៀតដែលចង្ហាញផ្លូវដោយគោលការណ៍នានាដែលត្រូវបានទទួលស្គាល់នៅក្នុងច្បាប់អន្តរជាតិ។

៥. តាមកម្រិតដែលអាចធ្វើបាន សេចក្តីប្រកាសនេះគួរអនុវត្តទៅលើវិស័យឯកជនដែរ។

៦. គ្មានបទប្បញ្ញត្តិណាមួយនៅក្នុងសេចក្តីប្រកាសនេះ គួរដាក់កំហិតឬលុបចោលនូវសិទ្ធិនិងការធានាផ្សេងទៀត ដែលមានភាពល្អប្រសើរជាងនេះ ដែលបានចែងក្នុងពេលបច្ចុប្បន្ន ឬនៅក្នុងពេលអនាគត នៅក្នុងច្បាប់របស់រដ្ឋ សមាជិក ឬនៅក្នុងកិច្ចព្រមព្រៀងអន្តរជាតិដទៃទៀតដែលរដ្ឋសមាជិកអាស៊ានជាភាគី ឬទប់ស្កាត់រដ្ឋណាមួយពីការ ផ្តល់នូវការទទួលបានកាន់តែទូលំទូលាយទៅលើព័ត៌មានបរិស្ថាន, ការចូលរួមជាសាធារណៈនៅក្នុងដំណើរការធ្វើ ការសម្រេចចិត្តផ្នែកបរិស្ថាន និងការទទួលបានយុត្តិធម៌ក្នុងបញ្ហាបរិស្ថានឡើយ។

៧. ត្រូវមានតម្រូវការក្នុងការការពារកាន់តែច្រើន ចំពោះជនដែលធ្វើការក្នុងការលើកកម្ពស់និងការពារបរិស្ថាននិង សិទ្ធិមនុស្ស ក្រោមច្បាប់ជាតិ និងទទួលស្គាល់អំពីតួនាទីដ៏សំខាន់របស់ស្ថាប័នសិទ្ធិមនុស្សជាតិ ក្នុងការគាំទ្រនិង លើកកម្ពស់ក្នុងការទទួលបានសិទ្ធិមនុស្សក្នុងការទទួលបានបរិស្ថានមានសុវត្ថិភាព ស្អាត មានសុខភាព និងមាន និរន្តរភាព។

៨. ត្រូវការមានវិធានការពិសេស ដើម្បីធានាថា កុមារ យុវជន ជនមានពិការភាព ឬក្រុមងាយរងគ្រោះផ្សេងទៀតអាច ប្រើប្រាស់សិទ្ធិបរិស្ថានរបស់ខ្លួនបាន។

បរិយាកាសអំណោយផលសម្រាប់ការប្រើប្រាស់សិទ្ធិបរិស្ថាន

៩. បុគ្គលគ្រប់រូបគួរទទួលបានការធានានូវបរិយាកាសដែលមានសុវត្ថិភាពនិងអំណោយផល ដើម្បីធានាឲ្យមានការ ប្រើប្រាស់សិទ្ធិបរិស្ថាន រួចចាកផុតពីការគំរាមកំហែង, ការយាយីបៀតបៀន, ការបំភិតបំភ័យ, អំពើហិង្សា, ការរឹត ត្បិតឬអសន្តិសុខ។

១០. បុគ្គលណាក៏ដោយដែលប្រើប្រាស់សិទ្ធិរបស់ខ្លួនក្នុងការទទួលបានបរិស្ថានមានសុវត្ថិភាព ស្អាត មានសុខភាព និងមាននិរន្តរភាព គួរទទួលបានការការពាររួចផុតពីការគំរាមកំហែង និងការសងសឹក ទោះក្នុងទម្រង់ណាក៏ដោយ ព្រមទាំងពុំគួរទទួលរងនូវការការចាត់នីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី, រដ្ឋបាល ឬព្រហ្មទណ្ឌឡើយ។

១១. ការប្រើប្រាស់សិទ្ធិមនុស្សដែលរួមបញ្ចូលទាំងសេរីភាពមតិ និងសម្តែងមតិ ដោយរួមបញ្ចូលទាំងសេរីភាពក្នុងការ ប្រកាន់ខ្ជាប់នូវមតិរបស់ខ្លួនដោយគ្មានការជ្រៀតជ្រែក, សេរីភាពនៅក្នុងការស្វែងរក ការទទួល និងការចែករំលែក ព័ត៌មាន, ក្នុងការចូលរួមក្នុងកិច្ចការរដ្ឋាភិបាលនិងកិច្ចការសាធារណៈ ព្រមទាំងសិទ្ធិទទួលបានដំណោះស្រាយ ប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាពនិងអាចអនុវត្តបាន មានសារៈសំខាន់ខ្លាំងណាស់ ចំពោះការគោរព, ការការពារ និងការ លើកកម្ពស់សិទ្ធិក្នុងការទទួលបានបរិស្ថានមានសុវត្ថិភាព ស្អាត មានសុខភាព និងមាននិរន្តរភាព។

១២. រដ្ឋសមាជិកអាស៊ាន គួរ៖

(១) រៀបចំបង្កើត, អនុម័ត និង ពង្រឹងការអនុវត្តច្បាប់និងគោលនយោបាយនានា ក្នុងការផ្តល់នូវការការពារតាមផ្លូវច្បាប់ទៅដល់បុគ្គល ក្រុម និងសហគមន៍នានា ដែលខ្វះខាតការពារនិងលើកកម្ពស់សិទ្ធិបរិស្ថាននិងសិទ្ធិមនុស្សតាមសមត្ថភាពផ្ទាល់ខ្លួនឬសមត្ថភាពវិជ្ជាជីវៈរបស់ខ្លួន និងដោយសន្តិវិធី។

(២) ហាមឃាត់ការរើសអើង និងធានាឲ្យមានការការពារដោយស្មើភាពគ្នានិងដោយប្រសិទ្ធភាព តទល់នឹងការរើសអើងទាក់ទងនឹងការទទួលបានបរិស្ថានមានសុវត្ថិភាព ស្អាត មានសុខភាព និងមាននិរន្តរភាព។

(៣) ផ្តល់ការការពារផ្លូវច្បាប់ សម្រាប់អ្នកហ៊ានបង្កើបដំណឹង ដែលបញ្ចេញព័ត៌មានបរិស្ថាន ក្នុងគោលបំណងដើម្បីការពារបរិស្ថាននិងសហគមន៍។

(៤) គោរពនិងការពារសិទ្ធិក្នុងការទទួលបានសេរីភាពបញ្ចេញមតិ, សមាគម និងការប្រមូលផ្តុំដោយសន្តិវិធីទាក់ទងទៅនឹងបញ្ហាបរិស្ថាន។

ការទទួលបានព័ត៌មានទាក់ទងនឹងបញ្ហាបរិស្ថាន

១៣. បុគ្គលគ្រប់រូបមានសិទ្ធិក្នុងការទទួលបានព័ត៌មានបរិស្ថាន ដោយរួមបញ្ចូលទាំងសិទ្ធិក្នុងការស្វែងរក, ចែករំលែក និងទទួលបានព័ត៌មានបរិស្ថាន, ស្នើសុំព័ត៌មានបរិស្ថានពីអាជ្ញាធរសាធារណៈ។

១៤. រដ្ឋសមាជិកអាស៊ាន គួរ៖

(១) ធានាថាព័ត៌មានស្តីពីបញ្ហាបរិស្ថាន ត្រូវបានប្រមូល, ចងក្រង, បោះពុម្ពផ្សាយ និងបង្កលក្ខណៈងាយស្រួលប្រកបដោយភាពបុរេសកម្ម ផ្តល់ជូនជាកាសាដែលមានភាពសមស្រប និងជាទម្រង់ដែលមានភាពសមស្របតាមវប្បធម៌ តាមរយៈមធ្យោបាយអេឡិចត្រូនិកឬមធ្យោបាយផ្សេងទៀត ជាបន្តបន្ទាប់និងដោយតម្លាភាព។

(២) ធានាថាព័ត៌មាន អាចរកបានឆាប់តាមដែលអាចធ្វើទៅបាន បន្ទាប់ពីមានការដាក់ការស្នើសុំ និងធានាឲ្យមានការផ្សព្វផ្សាយដែលមានលក្ខណៈជាប្រព័ន្ធ, បុរេសកម្ម, ទាន់ពេលវេលា, ទៀងទាត់, បង្កលក្ខណៈងាយស្រួល និងគ្រប់ជ្រុងជ្រោយ។

(៣) ធានាថាប្រព័ន្ធព័ត៌មានបរិស្ថាន ត្រូវបានរៀបចំដោយពេញលេញ, បង្កលក្ខណៈងាយស្រួលដល់បុគ្គលគ្រប់រូប និង អាចរកបានតាមការរីកចម្រើនជាបន្តបន្ទាប់ នៅតាមប្រព័ន្ធអនឡាញ ឬដោយមធ្យោបាយផ្សេងទៀត ដែលអាចមានភាពសមស្រប និងដែលគ្មានដាក់ការរឹតត្បិតទៅលើការផលិតឡើងវិញឬការប្រើប្រាស់ [និងតាមរយៈការផ្តល់នូវការទទួលបានព័ត៌មានដែលអាចលៃលកបាន, មានប្រសិទ្ធភាព និងទាន់ពេលវេលា ចំពោះរាល់បុគ្គលណាដែលបានធ្វើការស្នើសុំ]។

(៤) កិច្ចខិតខំប្រឹងប្រែងដើម្បីធានា ត្រឹមកម្រិតដែលអាចអនុវត្តបាន ថានីតិវិធីនានាត្រូវបានរៀបចំបង្កើតឡើងសម្រាប់ធ្វើការផ្សព្វផ្សាយព័ត៌មានបរិស្ថាន ជាកាសាផ្សេងៗដែលប្រើនៅក្នុងប្រទេស និងរៀបចំទម្រង់ជាជម្រើស

ផ្សេងទៀតដែលមានលក្ខណៈគ្រប់ជ្រុងជ្រោយ និងមានភាពសមស្របតាមវប្បធម៌ ជាពិសេសសម្រាប់មនុស្សក្រុម ដែលស្ថិតនៅក្នុងស្ថានភាពងាយរងគ្រោះ ដោយប្រើប្រាស់វិធីទំនាក់ទំនងសមស្របនានា។

(៥) ចាត់វិធានការនានា តាមរយៈវិធានការផ្លូវច្បាប់, និយតកម្ម ឬរដ្ឋបាល ដើម្បីលើកកម្ពស់ការទទួលបានព័ត៌មាន បរិស្ថាន ដែលមាននៅក្នុងអង្គការវិស័យឯកជន ជាពិសេស ព័ត៌មានស្តីពីប្រតិបត្តិការនិងហានិភ័យដែលអាចមាន ព្រមទាំង ឥទ្ធិពលដែលអាចកើតមានឡើងទៅលើសុខភាពមនុស្សនិងបរិស្ថាន។

(៦) ធានាថា អង្គការវិស័យសាធារណៈនិងវិស័យឯកជន រៀបចំរបាយការណ៍ស្តីពីនិរន្តរភាព ដែលឆ្លុះបញ្ចាំងអំពី ការបំពេញមុខងារផ្នែកសង្គមនិងបរិស្ថាន ដោយរួមបញ្ចូលទាំងរបាយការណ៍ត្រួតពិនិត្យត្រឹមត្រូវ (due diligence report), ការប៉ាន់ប្រមាណហានិភ័យសម្រាប់ផលប៉ះពាល់ទៅលើសិទ្ធិមនុស្សនិងបរិស្ថាន ព្រមទាំងការរាយការណ៍ អំពីបរិស្ថាន, សង្គម និងអភិបាលកិច្ច។

ការចូលរួមជាសាធារណៈក្នុងបញ្ហាបរិស្ថាន

១៥. បុគ្គលគ្រប់រូបមានសិទ្ធិចូលរួមក្នុងការធ្វើសេចក្តីសម្រេច ក្នុងបញ្ហាបរិស្ថាន។ សិទ្ធិក្នុងការចូលរួម គួរតែមាន សុវត្ថិភាព, មានអត្ថន័យពេញលេញ, មានប្រសិទ្ធភាព, និងនៅក្នុងដំណាក់កាលដំបូងបំផុតតាមដែលអាចធ្វើទៅ បាន មុនការធ្វើសេចក្តីសម្រេចណាមួយ និងក្នុងខណៈពេលដែលជម្រើសនានា នៅមានភាពបើកចំហ សម្រាប់ការ រៀបចំសេចក្តីសម្រេច ទៅលើសកម្មភាពដែលបានស្នើឡើង, លិខិតអនុញ្ញាតនិងវិធានការផ្សេងទៀត, ផែនការ, កម្ម វិធី, បញ្ហាថវិកា, សកម្មភាព, សេចក្តីព្រាងច្បាប់, និយតកម្ម និងគោលនយោបាយ ដែលអាចមានផលប៉ះពាល់ដុំ កំកូនទៅលើបរិស្ថាន។

១៦. រដ្ឋសមាជិកអាស៊ាន គួរ៖

(១) រៀបចំបង្កើតនិងអនុវត្តនីតិវិធីនៃការចូលរួមជាសាធារណៈ តាមរយៈ ច្បាប់, និយតកម្ម និងគោលនយោបាយ។ នីតិវិធីនៃការចូលរួមជាសាធារណៈ គួរត្រូវរៀបចំបង្កើតឡើង និងគួរលើកកម្ពស់ការចូលរួមជាសាធារណៈ ដែលមាន តម្លាភាព, មានភាពបើកចំហ, មានបរិយាប័ន្ន, ប្រកបដោយអត្ថន័យពេញលេញ និងមានគណនេយ្យភាព។

(២) រៀបចំវិធានការនិងនីតិវិធីពិសេសសម្រាប់មនុស្សដែលស្ថិតនៅក្នុងស្ថានភាពងាយរងគ្រោះ ដើម្បីធានាឲ្យមាន ការចូលរួមឲ្យបានប្រកបដោយអត្ថន័យពេញលេញពីពួកគេ។

(៣) លើកកម្ពស់និងគាំទ្រដល់សិទ្ធិរបស់ស្ត្រី, កុមារ, យុវជន និងជនមានពិការភាព ក្នុងការចូលរួមប្រកបដោយអត្ថ ន័យពេញលេញ ក្នុងការធ្វើសេចក្តីសម្រេច ទៅលើបញ្ហាបរិស្ថាន និងអ្នកតស៊ូមតិដែលពួកគេបានជ្រើសតាំង។

(៤) រៀបចំបង្កើតច្បាប់និងវិធានតុលាការ ក្នុងការប្រយុទ្ធប្រឆាំងនឹងរារាំង ចំពោះការប្តឹងផ្តល់ជាយុទ្ធសាស្ត្រប្រឆាំង ការចូលរួមជាសាធារណៈ (Strategic Litigation against Public Participation [SLAPP]) ព្រមទាំង ផ្តល់ការ

បណ្តុះបណ្តាលដល់ស្ថាប័នតុលាការ, ព្រះរាជអាជ្ញា និងអ្នកវិជ្ជាជីវៈច្បាប់ ដើម្បីធានាថា បណ្តឹងនៃការប្តឹងផ្តល់ជា យុទ្ធសាស្ត្រប្រឆាំងការចូលរួមជាសាធារណៈ មិនត្រូវបានចាប់ផ្តើម ឬបន្តរក្សា ដោយតួអង្គរដ្ឋប្បវេណីឯកជនឡើយ។

១៧. [សហគមន៍ពន្ធុ] ដោយស្របតាមស្តង់ដារអន្តរជាតិ និង ច្បាប់និងគោលនយោបាយជាតិ មានសិទ្ធិក្នុងការ ទទួលបាននូវការយល់ព្រមដោយសេរី, ទុកជាមុន និងមានព័ត៌មានគ្រប់គ្រាន់ (FPIC) ចំពោះសកម្មភាពនានា ដែលទំនងជាមានផលប៉ះពាល់ទៅលើសហគមន៍របស់ពួកគេ។

១៨. [ការត្រួតពិនិត្យត្រឹមត្រូវផ្នែកសិទ្ធិមនុស្សនិងផ្នែកបរិស្ថាន និងការប៉ាន់ប្រមាណហានិភ័យសម្រាប់ការធ្វើសេចក្តី សម្រេច ឬសកម្មភាពនានាដែលទំនងជាមានផលប៉ះពាល់ដុំកំភួន ទៅលើបរិស្ថានឬសិទ្ធិមនុស្ស គួរត្រូវបានរដ្ឋសមា ជិកអាស៊ាន ដាក់បញ្ចូលទៅក្នុងការធ្វើសេចក្តីសម្រេចទាំងក្នុងវិស័យសាធារណៈនិងក្នុងវិស័យឯកជន។

ការទទួលបានយុត្តិធម៌និងដំណោះស្រាយប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាពក្នុងបញ្ហាបរិស្ថាន

១៩. បុគ្គលគ្រប់រូបមានសិទ្ធិទទួលបានដំណោះស្រាយដែលអាចលែងបាន, មានប្រសិទ្ធភាព និងអាចអនុវត្តបាន នៅក្នុងបញ្ហាបរិស្ថាន ដែលកំណត់ដោយតុលាការឬអាជ្ញាធរមានសមត្ថកិច្ចផ្សេងទៀត សម្រាប់ទង្វើដែលរំលោភ បំពានទៅលើសិទ្ធិដែលផ្តល់ដោយបុគ្គលនោះ តាមរយៈច្បាប់ជាតិ ក៏ដូចជាច្បាប់អន្តរជាតិនានា ដែលអាចអនុវត្ត បាននៅក្នុងរដ្ឋសមាជិកអាស៊ាន។

២០. រដ្ឋសមាជិកអាស៊ាន គួរ៖

- (១) លើកកម្ពស់និងសម្រួលដល់ការទទួលបានយុត្តិធម៌នៅក្នុងបញ្ហាបរិស្ថាន។
- (២) លើកកម្ពស់សិទ្ធិបុគ្គលក្នុងការទទួលបានសវនាការដែលមានយុត្តិធម៌និងភ្លាមៗ តាមរយៈសាលាជម្រះក្តីឯក រាជ្យនិងមិនលម្អៀង នៅក្នុងការកំណត់សម្រេចអំពីសិទ្ធិរបស់ពួកគេ ដោយរួមបញ្ចូល សិទ្ធិដែលទាក់ទងនឹងបញ្ហា បរិស្ថាន។
- (៣) លើកកម្ពស់លទ្ធភាពផ្តួចផ្តើមបណ្តឹងផ្លូវច្បាប់ ក្នុងការទទួលបានយុត្តិធម៌និងដំណោះស្រាយ ដែលរួមបញ្ចូល ទាំង ការកែតម្រូវចំពោះការបំពានកាតព្វកិច្ចក្រោមច្បាប់ជាតិ ឬ ដើម្បីទប់ស្កាត់ការខូចខាតដែលត្រូវគេគំរាមកំហែង ទៅលើបរិស្ថាន និងដើម្បីជំទាស់តទល់នឹងទង្វើរបស់អាជ្ញាធរសាធារណៈ ឬបុគ្គលឯកជនដែលប្រព្រឹត្តល្មើសច្បាប់។
- (៤) ពិចារណាទៅលើ វិធានការក្នុងការលុបបំបាត់ឬកាត់បន្ថយឧបសគ្គដែលរារាំងដល់ការប្រើប្រាស់សិទ្ធិក្នុងការ ទទួលបានយុត្តិធម៌ ឲ្យដល់កម្រិតអប្បបរមា ដោយរួមបញ្ចូលទាំងវិធាននីតិវិធីតាមប្រព័ន្ធតុលាការក្នុងបញ្ហាបរិស្ថាន និង ដំណោះស្រាយ [តាមផ្លូវតុលាការក្នុងលក្ខណៈបង្ការនិងអន្តរកាល]។
- (៥) លើកកម្ពស់ការប្រើប្រាស់យន្តការដោះស្រាយវិវាទក្រៅប្រព័ន្ធតុលាការ និងយន្តការដោះស្រាយវិវាទបន្ថែម ផ្សេងទៀត ដើម្បីដោះស្រាយវិវាទដែលពាក់ព័ន្ធនឹងបញ្ហាបរិស្ថាន ដូចជាការសម្រុះសម្រួល, មជ្ឈត្តកម្ម, ការផ្សះផ្សា

ឬមធ្យោបាយផ្សេងទៀត ដែលអនុញ្ញាតឲ្យអាចទប់ស្កាត់ឬដោះស្រាយវិវាទទាំងអស់នេះ។ វិធានការទាំងនេះ មិនគួរ ប្រើប្រាស់ដើម្បីទទួលបាននូវលទ្ធផលមួយដែលនឹងបន្ថែមការរំលោភបំពានទៅលើសិទ្ធិមនុស្ស ឬសិទ្ធិបរិស្ថាន ឡើយ។

ការទទួលស្គាល់និងការការពារ ជនដែលលើកកម្ពស់និងការពារសិទ្ធិបរិស្ថាន

២១. បុគ្គលនិងក្រុមទាំងឡាយ ដោយរួមបញ្ចូលទាំងស្ថាប័នសិទ្ធិមនុស្សថ្នាក់ជាតិ ដែលធ្វើការដើម្បីលើកកម្ពស់និង ការពារបរិស្ថាន និងសិទ្ធិមនុស្ស ស្របតាមច្បាប់ជាតិ តម្រូវឲ្យមានការការពារបន្ថែមចៀសផុតពីការគំរាមកំហែងនិង ការសងសឹក។

២២. រដ្ឋសមាជិកអាស៊ាន គួរ៖

(១) ចាត់វិធានការសមស្របនិងមានប្រសិទ្ធភាព ដើម្បីទទួលស្គាល់និងការពារជនទាំងឡាយណាដែលលើកកម្ពស់ និងខ្លះខ្លាំងដើម្បីសិទ្ធិបរិស្ថាន ក៏ដូចជា សមត្ថភាពរបស់ពួកគេនៅក្នុងការប្រើប្រាស់សិទ្ធិរបស់ខ្លួន។

(២) ធានាថាជនដែលលើកកម្ពស់និងការពារសិទ្ធិបរិស្ថាន មានសេរីភាពរួចចាកផុតពីការគំរាមកំហែង និងការសង សឹក ទោះក្នុងទម្រង់ណាក៏ដោយ និងមិនគួរទទួលរងដំណើរការនីតិវិធីរដ្ឋប្បវេណី, រដ្ឋបាល ឬព្រហ្មទណ្ឌ ដោយសារ តែការប្រើប្រាស់សិទ្ធិទាំងនោះឡើយ។

(៣) ចាត់វិធានការសមស្រប មានប្រសិទ្ធភាព និងទាន់ពេលវេលា ដើម្បីទប់ស្កាត់, ស៊ើបអង្កេត, បញ្ឈប់ និងដាក់ ទណ្ឌកម្ម ទៅលើការគំរាមកំហែងឬការបំភិតបំភ័យនានាដែលប្រឆាំងនឹងជនដែលលើកកម្ពស់និងខ្លះខ្លាំងដើម្បីសិទ្ធិ បរិស្ថាន។

(៤) ពិចារណាក្នុងការបង្កើតយន្តការនិងពិធីសារឆ្លើយតបរហ័សមួយនៅកម្រិតអាស៊ានឬនៅកម្រិតជាតិ ដើម្បីដោះ ស្រាយនូវការគំរាមកំហែង, ការវាយប្រហារ ឬការបំភិតបំភ័យប្រឆាំងទៅលើជនដែលលើកកម្ពស់និងខ្លះខ្លាំងដើម្បី សិទ្ធិបរិស្ថានឡើយ។

ធាតុផ្សំសារធាតុ

២៣. ក្នុងការទទួលស្គាល់ថា ការអនុវត្តច្បាប់បរិស្ថាន រួមចំណែកដល់ការសម្រេចបាននូវសិទ្ធិក្នុងការទទួលបាន បរិស្ថានមានសុវត្ថិភាព ស្អាត មានសុខភាព និងមាននិរន្តរភាពនោះ រដ្ឋសមាជិកអាស៊ានគួរលើកកម្ពស់ការអនុម័ត និងការអនុវត្តច្បាប់សារធាតុ, វិធាន, គោលនយោបាយ និងស្តង់ដារ ដែលគ្មានការរើសអើង និងគ្មានឥទ្ធិពលធ្លាក់ ថយក្រោយ (non-retrogression) ដែលពិចារណាទៅលើរាល់ស្តង់ដារអន្តរជាតិជាប់ទាក់ទង និងស្តង់ដារបរិស្ថាន, សុខភាព និងសុវត្ថិភាពដែលអាចអនុវត្តបាន។

២៤. សកម្មភាពទាំងអស់នេះ គួរជួយជ្រោមជ្រែងដល់ការសម្រេចបានសិទ្ធិក្នុងការទទួលបានបរិស្ថានមានសុវត្ថិភាព ស្អាត មានសុខភាព និងមាននិរន្តរភាព ដោយមានការយោងជាពិសេសទៅដល់ធាតុផ្សំសារធាតុដូចខាងក្រោម៖ ខ្យល់ស្អាតនិងការកាត់បន្ថយអំពូលឆ្លងដែន, អាកាសធាតុដែលមានសុវត្ថិភាពនិងមានស្ថិរភាព ដោយរួមបញ្ចូលទាំង ការកាត់បន្ថយការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ, ការបន្សុំនិងភាពធន់, ប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ីនិងជីវចម្រុះដែលមានសុខភាព, ទឹកមានសុវត្ថិភាពនិងមានបរិមាណគ្រប់គ្រាន់ និងអនាម័យសមរម្យ, អាហារដែលមានសុខភាពនិងផលិតដោយ និរន្តរភាព, បរិស្ថានដែលគ្មានជាតិពុល, ការរិចរិលជី, ការធ្វើឲ្យទៅជាទីវាលរហោស្ថាននិងគ្រោះរាំងស្ងួត, ព្រមទាំង សមុទ្រ, បរិស្ថានក្នុងសមុទ្រ និងឆ្នេរ ដែលមានសុខភាព។

២៥. រដ្ឋសមាជិកអាស៊ាន គួរលើកកម្ពស់ការពង្រឹងការអនុវត្តប្រកបដោយប្រសិទ្ធភាព ទៅលើច្បាប់បរិស្ថានរបស់ខ្លួន ដើម្បីទប់ស្កាត់, កាត់បន្ថយ និងផ្តល់ដំណោះស្រាយ ចំពោះការខូចខាតបរិស្ថាន ដែលជ្រៀតជ្រែកដល់ការទទួលបាន ពេញលេញនៃសិទ្ធិមនុស្ស។

២៦. រដ្ឋសមាជិកអាស៊ាន គួរ៖

(១) ប្តេជ្ញាចិត្ត ក្នុងការអនុវត្តកិច្ចព្រមព្រៀងបរិស្ថានពហុភាគីដែលផ្តល់សច្ចាប័នដោយរដ្ឋសមាជិកអាស៊ាន ដោយរួមបញ្ចូលទាំង ក្របខ័ណ្ឌជីវៈចម្រុះសាកលគុនមីង-ម៉ុងត្រេអាល់ និងរួមបញ្ចូលអភិក្រមផ្នែកទៅលើសិទ្ធិ មនុស្ស, ការគោរព ជាពិសេស ទៅលើតួនាទីរបស់ ជនជាតិដើមភាគតិច និងក្រុមនានាដែលស្ថិតនៅក្នុងស្ថានភាព ងាយរងគ្រោះ, សហគមន៍មូលដ្ឋាន និងក្រុមជាតិពន្ធុ ក្នុងការអភិរក្សជីវៈចម្រុះ។

(២) សហប្រតិបត្តិការក្នុងការរៀបចំបង្កើតច្បាប់, វិធាន និងគោលនយោបាយ ក្នុងការកាត់បន្ថយអំពូលឆ្លងដែន, ការ បំពុលខ្យល់នៅតំបន់ទីក្រុង ក្នុងអគារ និងនៅទីជនបទ ដើម្បីលើកកម្ពស់សុខភាពសាធារណៈនិងបរិស្ថានមានសុខ ភាព និងត្រូវចាត់វិធានការដែលអាចអនុវត្តបានទាំងឡាយ ដើម្បីធានាឲ្យមានការតាមដាន, មានអនុលោមភាព និងមានការពង្រឹងការអនុវត្តចំពោះវិធានការបំពុលខ្យល់និងស្តង់ដារនៃការបំបាត់សម្រាប់ការបំពុលខ្យល់ និងគុណ ភាពខ្យល់ក្នុងបរិយាកាស។

(៣) ខិតខំប្រឹងប្រែងក្នុងការទប់ស្កាត់, កាត់បន្ថយ និងត្រួតពិនិត្យទៅលើការបញ្ចេញបូការបំបាត់ទាំងអស់នេះ ព្រម ទាំងគាំទ្រទៅដល់ការអភិវឌ្ឍស្តង់ដារគុណភាពបរិស្ថានអាស៊ាន និងស្តង់ដារបំបាត់ ដើម្បីត្រួតពិនិត្យទៅលើការ បំពុល និងរារាំងការបង្កភាពបំពុលទៅលើដីធ្លីនិងដី។

(៤) ចាត់វិធានការចាំបាច់ទាំងឡាយ [ស្របជាមួយភស្តុតាងបែបវិទ្យាសាស្ត្រនិងអភិក្រមសិទ្ធិមនុស្ស] ដើម្បីអនុវត្ត កិច្ចព្រមព្រៀងអន្តរជាតិនានា ក្នុងការកាត់បន្ថយផលប៉ះពាល់ជាសក្តានុពលនៃការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ ដោយរួម បញ្ចូលទាំងការដោះស្រាយបញ្ហានៃការបាត់បង់ឬការបំផ្លាញ, ការគាំទ្រចំពោះដំណើរអន្តរកាលប្រកបដោយយុត្តិធម៌

(just transition), ការដោះស្រាយការបម្លាស់ទីដែលជំរុញដោយបញ្ហាអាកាសធាតុ, ការកាត់បន្ថយហានិភ័យ គ្រោះមហន្តរាយ និងការគាំទ្រដល់ក្រុមនានាដែលស្ថិតនៅក្នុងស្ថានភាពងាយរងគ្រោះ។

(៥) ទប់ស្កាត់, កាត់បន្ថយ និងត្រួតពិនិត្យ ទៅលើការរិចរិលបរិស្ថានធម្មជាតិ ព្រមទាំងគាំទ្រ ដែលរួមបញ្ចូលទាំង ការគាំទ្រផ្នែកហិរញ្ញវត្ថុ និងលើកកម្ពស់ការការពារជីវៈចម្រុះលើគោក, ក្នុងទន្លេ និងក្នុងសមុទ្រ ដើម្បីរក្សាមុខងារសម ស្របមួយនៃដំណើរការប្រព័ន្ធអេកូឡូស៊ី។

(៦) ការពារនិងលើកកម្ពស់ដីដែលមានសុខភាព និងរៀបចំបង្កើតច្បាប់, និយតកម្ម និងគោលនយោបាយនានា ដើម្បីអភិរក្សនិងលើកកម្ពស់ដីដែលមានសុខភាព ដោយរួមបញ្ចូលទាំងការការពារដីពីការគំរាមកំហែងនិងការរិចរិល ដោយសារតែការប្រើប្រាស់ដីធ្លីនិងការផ្លាស់ប្តូរការប្រើប្រាស់ដីធ្លី, និងការកើនឡើងជាតិអំបិល ចេញពីផលប៉ះពាល់ នៃការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ។

(៧) ការពារនិងលើកកម្ពស់សិទ្ធិទទួលបានទឹកនិងអនាម័យមានសុវត្ថិភាពនិងអាចលៃលកបាន ព្រមទាំងចាត់រាល់ វិធានការសមរម្យទាំងឡាយ ចំពោះការការពារវដ្តទឹកធម្មជាតិ ដើម្បីធានាការអភិរក្សប្រភពទឹកក្រោមដីនិងលើដី។

(៨) ពិចារណាអំពីសមធម៌សមុទ្រ (ocean equity) ក្នុងការធ្វើសេចក្តីសម្រេច ដែលប៉ះពាល់ដល់សហគមន៍ក្នុង សមុទ្រនិងតាមឆ្នេរ នៅក្នុងការអនុវត្តក្របខណ្ឌសេដ្ឋកិច្ចពិសេសខ្សែអាស៊ានឆ្នាំ២០២៣ និងក្នុងការត្រួតពិនិត្យទៅ លើសកម្មភាពនានាដែលទំនងជាបង្កឲ្យមានការបំពុលបរិស្ថានសមុទ្រ ដោយរួមបញ្ចូលទាំងកំទិចកំទីក្នុងសមុទ្រនិង ការបំពុលផ្លាស្ទិក និងការប្រើប្រាស់ដោយខុសច្បាប់និងគ្មាននិយ័តកម្ម ព្រមទាំងការទាញយកផលធនធានសមុទ្រ។

(៩) ចាត់រាល់វិធានការចាំបាច់នានា ដើម្បីការពារនិងអភិរក្សដើមកោងកាង, ថ្មប្រះទឹក, ស្មៅសមុទ្រ និងជម្រក បង្កាត់ពូជ។

(១០) រៀបចំបង្កើតនិងអនុវត្តអភិក្រមគ្រប់គ្រងតំបន់ឆ្នេររួមគ្នា និងកម្មវិធីសកម្មភាព ដើម្បីដោះស្រាយបញ្ហានិងការ ប្រឈមនានា ក្នុងអភិបាលកិច្ចតំបន់ឆ្នេរ។

ការប៉ាន់ប្រមាណហេតុប៉ះពាល់បរិស្ថាន

២៧. ក្នុងការទទួលស្គាល់ថា ការប៉ាន់ប្រមាណហេតុប៉ះពាល់បរិស្ថានជាមុននិងមានប្រសិទ្ធភាព គឺជាឧបករណ៍ សំខាន់ចាំបាច់ក្នុងការលើកកម្ពស់និងការពារសិទ្ធិក្នុងការទទួលបានបរិស្ថានមានសុវត្ថិភាព ស្អាត មានសុខភាព និង មាននិរន្តរភាពនោះ គួរមានការរៀបចំបង្កើតនីតិវិធី ដើម្បីបញ្ចូលសមាសភាពជាប់ទាក់ទងសម្រាប់ការប៉ាន់ប្រមាណ បរិស្ថាន ដោយរួមទាំង ការប៉ាន់ប្រមាណទៅលើសុខភាព សង្គម និងសិទ្ធិមនុស្ស ដោយប្រើប្រាស់ឧត្តមានុវត្តជា លក្ខណៈអន្តរជាតិនិងវិទ្យាសាស្ត្រដែលផ្អែកលើភស្តុតាង។

២៨. រដ្ឋសមាជិកអាស៊ាន គួរ៖

(១) លើកកម្ពស់ការប៉ាន់ប្រមាណបរិស្ថានជាយុទ្ធសាស្ត្រឬកម្រិតទេសភាព (landscape-level) ចំពោះសកម្មភាព, ផែនការ និងកម្មវិធីខ្នាតធំ។

(២) រៀបចំបង្កើតនិងអនុវត្តប្រព័ន្ធប៉ាន់ប្រមាណហេតុប៉ះពាល់បរិស្ថានឆ្លងដែន ដោយអនុវត្តតាមច្បាប់, ក្រឹត្យក្រមជាលក្ខណៈអន្តរជាតិ និងការអនុវត្តដែលមានស្រាប់នៅក្នុងតំបន់ ដើម្បីតម្រូវឲ្យមានការប៉ាន់ប្រមាណហេតុប៉ះពាល់បរិស្ថានចំពោះគម្រោងឬសកម្មភាពស្ទើរឡើង ដែលអាចមានផលប៉ះពាល់ដុំកំភួនទៅលើតំបន់ដែលហួសពីយុត្តាធិការជាតិ។

(៣) លើកទឹកចិត្តឲ្យប្រើប្រាស់ការត្រួតពិនិត្យត្រឹមត្រូវ (due diligence) និង ឧបករណ៍ប៉ាន់ប្រមាណហានិភ័យដោយរាប់បញ្ចូលទាំងការត្រួតពិនិត្យត្រឹមត្រូវផ្នែកសិទ្ធិមនុស្សនិងបរិស្ថាន ព្រមទាំងដំណោះស្រាយផ្នែកលើធម្មជាតិសម្រាប់ផលប៉ះពាល់ទៅលើបរិស្ថាន។

ការស្រាវជ្រាវនិងការអប់រំ

២៩. បុគ្គលគ្រប់រូប រួមទាំងកុមារនិងយុវជន គួរមានសិទ្ធិទទួលបានការអប់រំបរិស្ថានដោយសេរីនិងគ្រប់ជ្រុងជ្រោយ រួមទាំងអំពីសិទ្ធិបរិស្ថាន ទាក់ទងនឹងអាយុវ័យនិងកាលៈទេសៈរបស់ពួកគេ។

៣០. រដ្ឋសមាជិកអាស៊ាន គួរ៖

(១) គាំទ្រការស្រាវជ្រាវនិងការអប់រំស្តីពីសិទ្ធិបរិស្ថាន រួមទាំងសម្រាប់ក្រុមងាយរងគ្រោះ។

(២) លើកកម្ពស់ និង នៅកន្លែងដែលអនុវត្តបាន គាំទ្រកម្មវិធីស្រាវជ្រាវវិទ្យាសាស្ត្រនិងបច្ចេកទេស ស្តីពីបញ្ហាសិទ្ធិបរិស្ថាន រួមទាំងការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ, ការបំពុល និងការការពារជីវៈចម្រុះ ក្នុងភាពជាដៃគូនិងកិច្ចសហប្រតិបត្តិការជាមួយអង្គការអន្តរជាតិដែលសមស្រប។

(៣) គាំទ្រដល់ការផ្លាស់ប្តូរព័ត៌មានដោយសេរី និងការស្រាវជ្រាវ និងការអភិវឌ្ឍទៅលើផលប៉ះពាល់នៃការប្រែប្រួលអាកាសធាតុ, ការបាត់បង់ជីវៈចម្រុះ និងការបំពុលទៅលើសិទ្ធិមនុស្សនិងបរិស្ថានក្នុងតំបន់អាស៊ាន។

(៤) គាំទ្រដល់ការផ្លាស់ប្តូរព័ត៌មានស្តីពីសិទ្ធិបរិស្ថាន និងលើកកម្ពស់ការអប់រំសិទ្ធិបរិស្ថានក្នុងតំបន់អាស៊ាន។

ការលើកកម្ពស់កិច្ចសហប្រតិបត្តិការឆ្លងដែន ឆ្លងសសរស្តម្ភ និងពហុភាគីពាក់ព័ន្ធ

៣១. រដ្ឋសមាជិកអាស៊ាន ទទួលស្គាល់សេចក្តីត្រូវការក្នុងការលើកកម្ពស់កិច្ចសហប្រតិបត្តិការពហុវិស័យ ក្នុងការគាំទ្រដល់ការអនុវត្តសេចក្តីប្រកាសនេះ រួមទាំងតាមរយៈការពិគ្រោះយោបល់ជាមួយភាគីពាក់ព័ន្ធដែលជាប់ទាក់ទង, ការចែករំលែកព័ត៌មានស្តីពីការអនុវត្តនិងគោលនយោបាយល្អៗ, ការគ្រប់គ្រងចំណេះដឹង, កិច្ចសហប្រតិបត្តិការ និង

ការសម្របសម្រួលក្នុងចំណោមស្ថាប័ននិងអង្គការអាស៊ានតាមវិស័យដែលជាប់ទាក់ទង ដោយមានការគាំទ្រពី លេខាធិការដ្ឋានអាស៊ាន។

៣២. រដ្ឋសមាជិកអាស៊ាន គួរ៖

- (១) ធានាថារាល់សកម្មភាពដែលស្ថិតក្រោមយុត្តាធិការឬការត្រួតពិនិត្យរបស់ខ្លួន មិនបង្កឲ្យមានការបំផ្លាញដល់បរិស្ថាន ឬដល់ភាគីផ្សេងទៀត ឬនៅក្នុងតំបន់ដែលហួសពីដែនកំណត់នៃយុត្តាធិការជាតិរបស់ខ្លួនឡើយ។
- (២) សហប្រតិបត្តិការក្នុងការបង្កើត, ថែទាំ និងពង្រឹងការអនុវត្តក្រមខណ្ឌច្បាប់អន្តរជាតិឲ្យមានប្រសិទ្ធភាព ក្នុងការទប់ស្កាត់, កាត់បន្ថយ និងផ្តល់ដំណោះស្រាយ ការខូចខាតបរិស្ថានឆ្លងដែននិងបរិស្ថានសាកល។
- (៣) សហប្រតិបត្តិការជាមួយអង្គការអន្តរជាតិមានសមត្ថកិច្ច ដើម្បីសម្របសម្រួលសកម្មភាពរបស់ខ្លួន ក្នុងការអភិរក្សធម្មជាតិ និងការគ្រប់គ្រងធនធានធម្មជាតិ ព្រមទាំងជួយគ្នាទៅវិញទៅមកក្នុងការអនុវត្តសេចក្តីប្រកាសនេះ។

ការអនុវត្តនិងផែនការសកម្មភាព

៣៣. ផែនការអនុវត្តថ្នាក់តំបន់ដែលមិនចងកាតព្វកិច្ចមួយ នឹងត្រូវរៀបចំបង្កើតឡើងដើម្បីគាំទ្ររដ្ឋសមាជិកអាស៊ាន និងលេខាធិការដ្ឋានអាស៊ាន ក្នុងការអនុវត្តសេចក្តីប្រកាសនេះ និងដើម្បីផ្តល់ជាមូលដ្ឋានមួយសម្រាប់ការចែករំលែក បទពិសោធន៍និងការវិវឌ្ឍន៍នៃការប៉ាន់ប្រមាណ។ គណៈកម្មាធិការអន្តររដ្ឋាភិបាលអាស៊ានទទួលបន្ទុកសិទ្ធិមនុស្ស នឹងដឹកនាំការរៀបចំបង្កើតផែនការអនុវត្តថ្នាក់តំបន់នេះ ដែលនឹងត្រូវបញ្ចប់រួចរាល់ក្នុងរយៈពេលមួយឆ្នាំ គិតចាប់ពី កាលបរិច្ឆេទនៃសេចក្តីប្រកាសនេះ។

អនុម័តដោយប្រមុខរដ្ឋ/រដ្ឋាភិបាលនៃរដ្ឋសមាជិកអាស៊ាន នៅទីក្រុង[...], ប្រទេស [...], នៅថ្ងៃទី[...] ខែ [...] ឆ្នាំ[...], ក្នុងសំណុំឯកសារតែមួយគត់ ជាភាសាអង់គ្លេស។